

حبیب معرفت

مجموعه مقالات اهدایی به استاد

دکتر نجفقلی حبیبی

به کاشان

دکتر نادره جلالی

www.ketab.ir

حبيب معرفت

مجموعه مقالات نكوداشت استاد دكتور نجفقلی حبیبی

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

سرشناسه	:	جلالی، نادره، ۱۳۴۶.
عنوان و نام پدیدآور	:	حبيب معرفت: مجموعه مقالات نكوداشت استاد دكتور نجفقلی حبیبی / به كوشش اداره جلالی.
مشخصات نشر	:	تهران: خانه اندیشمندان علوم انسانی، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	:	۸۰ ص: مصور
شابك	:	978-602-55581-8-6
وضعیت فهرست نویسی	:	فپا
عنوان دیگر	:	مجموعه مقالات نكوداشت استاد دكتور نجفقلی حبیبی
موضوع	:	حبیبی، نجفقلی - ۱۳۲۰ - یادنامه
موضوع	:	فیلسوفان ایرانی... قرن ۲۰ - مقاله‌ها و خطابه‌ها
موضوع	:	Philosophers... Iran... 20th century... *Addresses, essays, Lectures
موضوع	:	فیلسوفان ایرانی... قرن ۱۴
موضوع	:	Philosophers... Iran... 20th century
موضوع	:	فلسفه اسلامی
موضوع	:	Islamic Philosophy

حبيب معرفت
مجموعه مقالات اهدایی به استاد دکتر نجفقلی حبیبی
به کوشش دکتر نادره جلالی

ناشر: خانه اندیشمندان علوم انسانی

صفحه آرا: منور سعیدی

طراح جلد: سعید صحابی

چاپ اول: ۱۳۹۸

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۸۰۰۰ تومان

حق چاپ و نشر محفوظ است.

خانه اندیشمندان علوم انسانی
نشانی: تهران، خیابان استاد نجات‌اللهی، نبش خیابان ورشو،
شماره ۲، تلفن: ۸۸۹۱۱۶۱۱

فهرست مطالب

- سخن خانه اندیشمندان علوم انسانی ۱۱
 دکتر علی اصغر قاسمی
 پیش گفتار ۱۳
 حبیب معرفت گفت و گو با دکتر نجفقلی حبیبی ۲۱
 دکتر نادره جلالی
 کتاب مناسی، دکتر نجفقلی حبیبی ۵۵
 آریا بونسی

بخش اول: در سلوک استاد

- فراتر از خو: بنیاد حلاق فعالیت های علمی ۱۰۷
 دکتر احد فرامرزی
 تکریم مفاخر؛ تدارم با تولید سرمایه های فرهنگی ۱۲۵
 دکتر رضا صالحی امیری
 چهل سال خدمت، حکمت و فضیلت ۱۳۳
 دکتر حمید انصاری
 مقام استاد نجفقلی حبیبی در شهر ردی پژوهی معاصر ۱۴۳
 دکتر حسن سید عرب
 معلم و مروج ارزش های اخلاقی ۱۶۱
 دکتر جواد اطاعت
 دکتر نجفقلی حبیبی، اسطوره ای ناشناخته ۱۶۵
 دکتر علی محمد حاضری
 دکتر حبیبی نهاد احترام جامعه به صداقت ۱۶۹
 دکتر سید محمود حسینی

بخش دوم: مقالات دکتر نجفقلی حبیبی

- اخلاق پزشکی از نظر حکمای اسلامی ۱۷۳
 نگاهی اجمالی به مباحث توحیدی در کلمات ائمه (ع) ۱۸۷
 بخش سوم: مقالات اهدایی
 سیمرغ عارفان، صبای عاشقان (شرحی بر رساله صفیر سیمرغ شیخ اشراق) ۱۹۷
 دکتر حسن بلخاری

- ملاحظاتى در مذهب كلامى و اعتقادى شيخ الرئيس ابوعلی سینا (بر اساس كتاب
توفيق التطبيق اثر علی بن فضل الله جيلانى) ۲۱۵
دکتر حسين کلباسی اشترى و حسن مؤمنى
- رساله علم فى النفس ۲۳۹
دکتر محمدجعفر حيدرى
- حکمت متعالیه، در رویارویی با جهل مقدس ۲۶۹
دکتر سيد مصفى، محقق داماد
- اگزستانسيا اسم، اختيار و مسئوليت انسان ۲۹۱
دکتر شهين اعوان
- تاريخ فلسفه يا فلاسفه تاريخ ۳۱۵
گفت‌وگو با استاد منوچهر موفى بها
- پرسمان مفهوم آزادى در انيسه حل ۳۱۹
دکتر کاوه خورابه
- نقد ملاصدرا به سهروردی در مبحث شيخ ۳۴۱
دکتر سیماسادات نوربخش
- تعريف انسان و کمال وی از منظر ملاصدرا ۳۵۵
دکتر مرتضى شجاری
- فلسفه فلسفه: آسیب‌شناسی روش کلاسیک تعیین مرجوع فلسفه ۳۸۱
دکتر نادیا مفتونى
- ایدئولوژی؛ نظریه و عمل اجتماعى ۳۹۵
دکتر عبدالحسين خسروپناه
- سهروردی و مسئله عقل و عشق ۴۰۷
کیوان محب خسروى
- «توحيد خالص نزد قاضى سعيد قمى» ۴۱۷
دکتر محمود هدايت افزا
- ماهيت، گونه‌ها و جایگاه کشف در عرفان اسلامى ۴۵۹
علی اوجبى
- ملاک نیازمندی معلول به علت با نظر به نمط پنجم اشارات ۴۷۱
دکتر رضا اکبرى

- نقش منطق ارسطویی بر تکوین علم نحو عربی به مثابه مقدمه مصحح ۴۸۷
 دکتر علی‌اصغر جعفری ولنی
 تلاشی برای تفکیک ادوار واکنش مؤلفان لاتینی به مابعدالطبیعه ابن‌سینا تا پیش از
 آلبرت کبیر ۵۰۹
 ترجمه علی نیک‌زاد چالستری
 قضایای کلی عقلی در نهج‌البلاغه ۵۵۳
 دکتر قاسم‌علی کوچنانی
 امام علی (ع) پیش‌تاز مسلمین در فلسفه اسلامی بر اساس دیدگاه دانشمندان و
 نگرش آموزه‌های نهج‌البلاغه ۵۷۹
 دکتر رضا جعفری
 واکاوی ابعاد خلّاق، ردی و جمعی در اندیشه امام رضا (ع) از منظر نظام نشانه‌شناسی ۶۰۷
 دکتر شیرزاد طایف
 تصحیح نسخ خطی: نکاتی در رسم‌الخط زبان عربی ۶۳۱
 دکتر سعید انواری
 مقدمه بر نسخه برگردان اخوان‌الفا ۶۴۷
 دکتر اکبر ایرانی
 سنت ابراهیمی و جوانمردی ۶۵۷
 ترجمه دکتر انشاءالله رحمتی
 سرچشمه‌های یونانی اندیشه‌های غزالی ۶۷۱
 ترجمه محمدحسین ساکت
 خدا ساده‌ترین تبیین عالم ۶۸۹
 ترجمه حمیده مختاری
 شخصیت‌ها، نهادها و توسعه ۷۱۵
 دکتر فرشاد مؤمنی
 تحلیل نیاز انسان امروز به جهان قدسی ادبیات فارسی و بازکاوی کارنامه کنشگران
 ایرانی درباره توانمندی و کارآیی ادبیات فارسی در روزگار ما ۷۲۹
 دکتر حسینعلی قبادی
 مولانا و هزل تعلیمی ۷۶۳
 دکتر احمد کتابی

- ۷۸۱..... «ایمان»، «دین» و «علم» ایرانیان در گفتار نبوی حمید یزدان پرست
- ۷۹۹..... تأملی در گزیده شواهد بلاغی شعری در کشف الاسرار دکتر سعید واعظ
- ۸۲۱..... ابن خلدون و نقش طبایع اجتماع در فلسفه علوم اجتماعی دکتر قدرت الله قربانی
- ۸۴۵..... رهبری منازعات، پروژمندانۀ مجلس انگلستان علیه چارلز اول ترجمۀ فرهاد باغری
- ۸۵۱..... سال شمار
- ۸۵۵..... تصاویر

سخن خانه اندیشمندان علوم انسانی

تکبر، فضیلت و فرزانی و تجلیل از مقام علم و عالم در ایران زمین ریشه در سنت‌های کهن ملی و فرهنگ غنی اسلامی دارد. بر همین اساس، خانه اندیشمندان علوم انسانی همواره تجلیل از مقام علمی فرهیختگان و فرزندگان حوزه علوم انسانی را جزء اهداف و رسالت‌های خود پنداشته است. بزرگانی که عمر گرانبمایه خود را مبروف تحصیل علم و دانش و کسب فضایل اخلاقی و انسانی کرده و انبان علم و تجربه خویش را سخاوتمندانه در اختیار جویندگان دانش و فضیلت و پویندگانی راه تالی و پیشرفت جامعه قرار داده‌اند. آنان که ذخایر ارزشمند فکری خود را به پای نهال علم و عشق و ایمان جوانان این مرز و بوم ریخته‌اند و در این مسیر صعب و پر پیچ و خم، چراغ راه خیل عظیمی از دانش‌پژوهان و علاقه‌مندان به علوم انسانی شده‌اند.

خانه اندیشمندان علوم انسانی در طول سال‌های فعالیت، همواره به برگزاری آیین نکوداشت و بزرگداشت مفاخر علوم انسانی شهرت گماشته است. استادانی که هریک از چهره‌های تأثیرگذار، جریان‌ساز و محبوب دانش رشته‌های خود بوده‌اند و با تألیف یا تدریس و تحقیق در قوام علوم انسانی و پرورش نسلی از استادان و دانشجویان نقشی بی‌بدیل ایفا کرده‌اند.

خانه اندیشمندان علوم انسانی این بار افتخار دارد در هفته‌ای که به نام معلم مزین شده است آیین نکوداشت یکی دیگر از فرزندگان و معلمان علم و اخلاق ایران زمین یعنی استاد نجفقلی حبیبی را برگزار نماید. او که هم در رشته خود

آثار ارزشمندی را برای استفاده دانش‌پژوهان بر جای گذاشته و هم در توسعه و بالندگی علوم انسانی کشور نقش مهمی ایفا کرده است. برگزاری این آیین بهانه‌ای شده است تا جمعی از فرزندگان کشور و نیز دانشجویان، همکاران و دوستان استاد دست به قلم برده و در تبیین سلوک علمی و اخلاقی و نیز دستاوردهای علمی و پژوهشی استاد قلم‌فرسایی کنند و در آفرینش این اثر نقش ایفا نمایند.

خانه آیدین‌سازان علوم انسانی وظیفه خود می‌داند از تمامی اساتید، صاحب‌نظران و پژوهشگرانی که با اهدای آثار علمی و نوشته‌های خود در تدوین این اثر نقش ایفا نموده زمینه‌ساز برپایی باشکوه آیین نکوداشت استاد نجفقلی حبیبی شده‌اند، صمیمانه تشکر نماید. همچنین از زحمات و تلاش‌های ارزشمند و دلسوزانه همراه فاضل و نیک‌اندیش خانه اندیشمندان خانم دکتر نادره جلالی که با بهره‌گیری از ظرفیت‌ها، ارتقاءات علمی گسترده و پیگیری مجدانه خود زمینه را برای تدوین و چاپ این اثر فراهم کرده و شکر و قدردانی می‌گردد. امید است انتشار این یادنامه و برگزاری این آیین نکوداشت بتواند بخشی از زندگی پرثمر استاد نجفقلی حبیبی را به جامعه علمی کشور و نیز دانشجویان و جوانان این مرز و بوم بهتر بشناساند.

علی اصغر قاسمی

مدیرعامل خانه اندیشمندان علوم انسانی

پیش‌گفتار

کرامت‌پایان است و حق‌شناسی فرازنگان و سکانداران عرصه علم و معرفت و ارج‌گذاری دکام و فضایل این چهره‌های علمی و فرهنگی که از مفاخر این کهن‌سرزمین به شمار می‌روند، امری واجب؛ و سنت تدوین جشن‌نامه و ارج‌نامه آنها، اقدامی نیکو است.

نکوداشت استاد ارجمند دکتر نجف‌قلی حبیبی، نکوداشت مقام علم، اخلاق و فضیلت است، زیرا آنها را توأمان دارد. او در طول عمر پربرکت خود هم به تعلیم و تربیت دانشجویان همت گمارده و هم در عرصه پژوهش، با توجه به وسعت معلومات، جدیت، پشتکار و دقت علمی خویش، ده‌ها مجتبی و تألیف آثار متعددی درباره آراء و اندیشه و آثار مفاخر فلسفه اسلامی، تحریره سهروردی، ابن‌سینا و ملاصدرا پرداخته است. برای گفتن از شأن و مقام استاد فره‌رانه و ژرف‌اندیش ما، همین بس که هر جوینده‌ای تاکنون به اثری از آثار ایشان مراجعه کرده، مهر اعتماد و درستی بر آن نشانه است.

دکتر حبیبی در سال ۱۳۲۰ در خوانسار متولد شده و اکنون هفتاد و هفت بهار عمر را پشت سر گذاشته است. او علاوه بر آنکه استاد دانشگاه بوده، سمت‌هایی چون: نمایندگی مردم تهران در دوره سوم مجلس شورای اسلامی، عضویت شورای بازنگری قانون اساسی در سال ۱۳۶۸ و ریاست دانشگاه‌های الزهرا (س)، تربیت مدرس، دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، دانشکده

علوم قضایی، علامه طباطبایی و پژوهشکده امام خمینی (ره) و انقلاب اسلامی را به عهده داشته است.

او وقتی به گذشته‌اش می‌نگرد، آن را درخور ملامت نمی‌بیند، زیرا به قدر وسع خود کوشیده، وقت را غنیمت شمرده و فرصت‌ها را از دست نداده است. دکتر حبیبی از کودکی به طلب دانش، راهی مدرسه علوم دینی شده، فلسفه، حکمت و فقه و اصول را فرا گرفته، سپس به مصداق آنکه «آب کم جو، تشنگی آور به دست»، تحریلات خود را در دانشکده الهیات دانشگاه تهران ادامه داده و محضر استادان برجسته‌ای همچون مجتبی مینوی، دکتر علی پاشا صالح، شهید آیت‌الله مرتضی مطهری (ره)، دکتر مهدی حائری یزدی، دکتر عباس زریاب خویی، دکتر عبدالحسین زرین کوب، استاد بنواد مصلح، دکتر حسن ملکشاهی و دکتر امیرحسین آریان‌پور را درک کرده است. بعد با کسب محضر این استادان و شناخت کافی از فرهنگ اسلامی، از آنجا که کاری اخلاقی‌تر و انسانی‌تر از حرفه معلمی نمی‌داند، با عشقی وافر و عزمی راسخ، معلمی پیشه کرده و تاکنون نیز در خدمت تعلیم پای‌بند مانده و برای آن بیش از دست‌مزد و سیاست‌های ارزش قائل است. زیرا وظیفه معلم، پرورش انسان‌ها و تنبیه اعدای شاگردانش است تا آنها را از لجه‌های نادانی و گمراهی برهاند. بدین ترتیب می‌توان گفت که زکات علم خود را داده و تاکنون نیز دمی از آموختن و نوشتن بازمانده است.

از سوی دیگر، با توجه به تسلط بر فلسفه اسلامی و زبان عربی، به پژوهش درباره مآثر و مفاخر فلسفه اسلامی پرداخته است. از دیگر سو، آرام و بی ادعا، اما مصمم، به تصحیح آثار این بزرگان همت گمارده و برای نشر فرهنگ ایرانی - اسلامی مجدانه کوشیده است. آثار او را به دو دسته می‌توان تقسیم کرد:

۱. تحقیق درباره آراء و اندیشه فلاسفه بزرگ اسلامی

نقطه اوج پژوهش‌های دکتر حبیبی در این زمینه را می‌توان در سهروردی معمار بزرگ فلسفه اسلامی و مؤسس حکمت اشراق یافت. او به چند دلیل به این

فیلسوف توجه ویژه‌ای دارد، زیرا اولاً در برابر فلسفه‌ی مشاء در ایران، فلسفه‌ی اشراق را بنیان گذارده است. ثانیاً، در درون فلسفه‌ی اشراقی خود، فلسفه‌ی ایرانی را نیز جای داده است. ثالثاً، صریح و متهور بوده است تا آنجا که خطرات طریقت را در رساله‌الطیر این گونه وصف می‌کند: «ای برادران حقیقت، هم‌چنان از پوست پوشیده بیرون آیید که مار بیرون آید، و هم‌چنان روید که مور رود که آواز پای شما نمی‌نشنود، و بر مثال کژدم باشید که پیوسته سلاح شما پس پشت شما بود که سیطان از پس برآید، و زهر نوشید تا خوش زیید...» و هیچ آشیانه معین مگیرید که هر مرغ را از آشیان‌ها گیرند و اگر بال ندارید که بپرید به زمین فرو خزید و همچون شترمرغ باشید که سنگ‌های گرم کرده فرو برد و چون کرکس باشید که سنجون‌های سخت فرو خورد، و هم چون سمندر باشید که پیوسته میان آتش باشد تا فاسد نشود، و هم چون شب پره باشید که به روز بیرون نیاید تا از دست سم‌ان ایمن باشید.»

توجه دیگر او معطوف به ابن‌سینا و آثار اوست، زیرا اعتقاد دارد او یکی از بزرگ‌ترین فیلسوفان جهان است و تأثیر بسیار عمیقی بر فلسفه‌ی اسلامی گذاشته است تا آنجا که فیلسوفان بزرگ شروح متعددی بر آثار او نوشته‌اند. از آن جمله، خواجه نصیرالدین طوسی که او را «استاد بشر و عقل‌عادی عشر» نام نهاده‌اند، کتاب *شرح‌الاشارات و التنبیهات* را که در واقع شرحی بر کتاب *اشارات و تنبیهات* ابن‌سینا و دفاع از او و نقد اعتراضات فخرالدین رازی بر ابن‌سینا است، به رشته نگارش درآورده است. یا ملاصدرا که شرحی بر *الهیات شفا* ابن‌سینا نوشته و به تعلیقات ملاصدرا بر شفا مشهور است. این توجهات، همه نشان از تأثیر عمیق ابن‌سینا بر فلسفه‌ی اسلامی دارد.

اما این فیلسوف شهیر، علاوه بر تألیف مهم‌ترین اثر فلسفی خود یعنی کتاب *شفا*، مؤلف کتاب *ارزشمند و مشهور قانون* در زمینه پزشکی هم است و یکی از برجسته‌ترین چهره‌های تاریخ پزشکی در جهان به شمار می‌رود.

۲. تصحیح متون خطی در حوزه فلسفه و پزشکی

دکتر حبیبی ظهور اندیشمندانی چون خواجه نصیرالدین طوسی، شمس‌الدین محمد شهرزوری و قطب‌الدین شیرازی را در قرن هفتم هجری سبب احیاء و ارتقاء فلسفه اسلامی و برافروختن مشعل جاویدان خرد می‌داند. از آنجا که یکی از مهم‌ترین ابزارهای لازم برای تحقیقات، در اختیار داشتن متون منقح از آثار علمی آن فرازنگاز است، به تصحیح یکی از متون مهم فلسفی قرن هفتم یعنی رسائل الشجرة الالهیه تألیف شهرزوری پرداخته است. همچنین تصحیح آثاری چون: شرح و تعلیقه صالمت‌الهی، بر الهیات شفا، مفاتیح‌الغیب و شرح حکمة الاشراق از قطب‌الدین شیرازی، سر الاربعین، شرح توحید الصدوق (۳ج) و ده رساله کوچک به نام الاربعینات از مهم‌ترین آثار قاضی سعید قمی، از علمای قرن یازدهم هجری؛ شرح التلویحات الالهیه و العشیة اثر ابن کمونه؛ المشارع و المطارحات (الطبیعیات)؛ شرح دعاء الصبای و شرح دعای جوشن کبیر از آثار حکیم متأله حاج ملاهادی سبزواری را در تارنانه علمی خود دارد.

از سوی دیگر، به تصحیح انتقادی جلد اول کتاب‌تتمم مهم‌ترین اثر ابن‌سینا در زمینه پزشکی همت گمارده، هشت سال روی آن کار کرده و سرانجام در شهریورماه ۱۳۹۷ آن را منتشر نموده است. استاد در مقدمه مبوط خود بر این اثر، آن را به طبیب‌تن‌ها و حکیم‌جان‌ها، ابن‌سینا و همه کسانی که در طول تاریخ برای سلامت جسم و جان آدمی کوشیده و راهی نو گشوده‌اند، اهدا کرده است. دکتر حبیبی، انسانی فروتن، متواضع، مهربان و صادق است. پذیرش انتقادات و تحمل اختلافات در رفتار او دیده می‌شود. رعایت ادب و اخلاق می‌کند، دلسوزی و شفقت نسبت به تربیت‌نسل جوان و سرنوشت ایران دارد. امعان‌نظر و خطاپوشی را به شاگردان خود توصیه می‌کند. الگوی والایی از پایبندی به شریعت و اصول اخلاقی و وارستگی در عمل است، تنها با محک عقل و اندیشه به

اظهار نظر درباره دیدگاه پژوهشگران غربی و ایرانی در مباحث علمی و دینی می‌پردازد.

او به ایران عشق می‌ورزد و آثارش نیز نوعی ارزش‌گذاری به فرهنگ ایرانی - اسلامی است که نشان از عظمت و غنای تمدنی آن دارد.

کتاب حاضر که اینک پیش رو دارید و به پاس تقدیر از خدمات ارزنده علمی و فرهنگی ایشان تدوین شده، مشتمل بر مجموعه مقالاتی است که به رسم ادب، اراده استاد به آستان پرمهرش پیشکش کرده‌اند. کتابی که البته کاملاً تخصصی در حوزه فلسفه نیست و حوزه‌های دیگر را هم دربر می‌گیرد، زیرا برخی از دوستان و دوستان استاد، از سایر حوزه‌های فرهنگ و ادب هستند و علاقه‌مند بودند در چنین مجموعه‌ای قلم زده و در عرض ارادت به استاد سهمی داشته باشند. در تهیه و تدوین این مجموعه، سعی بر این بوده که حتی‌المقدور علاوه بر اساتید و پژوهشگران، مکسوت، چهره‌های جوان‌تر هم مشارکت داشته باشند. بر خود فرض می‌دانم از همکاران عزیزان که در تدوین این مجموعه، وامدار همدلی و همراهی آنان هستم، سپاسگزاری نمایم. سعی‌شان مشکور باد.

نخست از الطاف و عنایت آقای دکتر علی‌ابن‌قاسمی، مدیرعامل محترم خانه اندیشمندان علوم انسانی که با اخلاص تام و همت متعالی در راستای ارج نهادن به ساحت دانش و برگزاری مراسم بزرگداشت چهره‌های برجسته علمی و فرهنگی کشور کوشیده‌اند، صمیمانه قدردانی و تشکر می‌کنم. سپس دیگران از استاد فرهیخته جناب آقای دکتر مدرس رئیس محترم انتشارات خانه اندیشمندان علوم انسانی است که زمینه چاپ کتاب را فراهم نمودند. همچنین از همکار ارجمند جناب آقای کاوه خورابه به پاس کمک و هم‌فکری در انتخاب نام این کتاب سپاسگزارم. سپس دیگران از همکار کوشا سرکار خانم منوره سعیدی است که در تایپ و صفحه‌آرایی این کتاب سهم بسزایی دارند.

سرانجام مراتب امتنان خود را به استاد ارجمند دکتر نجفقلی حبیبی ابراز می‌دارم که اجازه فرمودند تهیه و تدوین این اثر به عهده من باشد. گرچه تمام سعی بر این بوده که به پاس حق شناسی از خدمات چندساله استاد، مجموعه‌ای ارزنده و درخور نام و شأن ایشان فراهم آید تا جامعه علمی توانسته باشد بخشی از دین خود را به این دانشی‌مرد ادا کند، اما نیک واقفم که ناگفته‌ها بسیار است و مجال دیگر می‌طلبد. امید است این خدمت ناچیز مقبول نظر اهل علم افتد و سودمند باشد.

نادره جلالی

دبیر علمی نکوداشت

استاد دکتر نجفقلی حبیبی